

вання, домени обмеженого користування). Родові доменні імена верхнього рівня розподіляються також на дві групи: спонсоровані та неспонсоровані. Окрема увага звертається на визначення основних характерних рис доменного імені як засобу індивідуалізації.

Ключові слова: домен, засоби індивідуалізації, національні домени, домени загального користування, спонсоровані домени, неспонсоровані домени.

Summary

Kulinich O. O. Domain Name as a Measure of Individualization of Informative Resources of Natural and Legal Persons in the Internet. — Article.

This article is devoted to consideration of questions in relation to determination of legal nature of the domain name, his structure and prospects. After a structure the domains of the first, second, third levels are distinguished to the domain. Such types of the domain names are characterized, as national domains and domains of the common use (among them the domains of the common use, special domains of the common use, domains of the limited use, are distinguished). The family domain names of top level are distributed also on two groups: sponsored and unsponsored. Separate attention applies on determination of the basic personal touches of the domain name as mean of individualization.

Keywords: domain, facilities of individualization, national domains, domains of the common use, sponsored domains, unsponsored domains.

УДК 347.78.031

С. В. Мазуренко

ВІЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ БІБЛІОТЕКАМИ ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА З ЦІЛЛЮ НАВЧАННЯ, НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ

Авторське право призване підтримувати економічний обіг результатів інтелектуальної діяльності і в цілому сприяти розвитку творчості. Для цього авторам та їх правонаступникам надаються виключні права на використання творів. В той же час авторське право відображає баланс комерційних інтересів прав власників і інтересів суспільства на вільний культурний розвиток, доступ до інформації та знань. В інтересах суспільства і з ціллю оптимізації використання об'єктів авторського права законом встановлені деякі обмеження авторських прав. Інститут обмежень пройшов декілька етапів свого формування, що було зумовлено в першу чергу розвитком копіювальної техніки.

Значну роль у дослідженні відіграли наукові результати, які були досягнуті українськими та іноземними вченими при аналізі правового регулювання відтворення бібліотеками примірників авторського права з ціллю навчання, науки та культури, а також взаємодія європейського права і національних правових систем у зазначеній сфері, зокрема, В. А. Дозорцева, А. В. Туликова, Г. Уваркіна, С. Глотова та інших.

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів встановлює обмеження і виключення авторських прав (ст. 9 (2)) [1]. Однак обмеження авторських прав дозволяється тільки за умови виконання таких умов: обмеження можуть зачіпати тільки «особливі випадки» і не повинні бути загальними; вони не повинні шкодити нормальному використанню твору; не можуть зачіпати будь-яким необґрунтованим способом законні інтереси автора.

Зазначені критерії, які обмежують виключні права, є кумулятивними, тому, щоб застосувати такі обмеження і виключення, повинні бути виконані всі три умови (триступеневий тест).

Національний законодавець може встановити обмеження імплементованих прав за умови дотримання триступеневого тесту. При цьому обмеження відносно суміжних прав можуть бути встановлені в національному законодавстві в не меншому обсязі, ніж обмеження авторських прав. Крім того, з урахуванням Узгодженої заяви учасників ст. 10 Договору ВОІВ з авторського права [2] дозволяє переносити і відповідним чином розповсюджувати на цифрове середовище обмеження, які вважаються відповідними Бернської конвенції.

Для усунення суперечностей достатньо коректувати національне законодавство, в якому деякі із вказаних в положенні ст. 444 Цивільного кодексу України обмеження повинні стати інваріантними способу використання твору.

З ціллю збалансування публічних та приватних інтересів у національному та міжнародному законодавстві сформувалися норми інституту обмежень авторських прав. Обмеження діють протягом всього терміну охорони. Існують обмеження двох видів: перший дозволяє вільне і безкоштовне використання, а другий — з виплатою винагороди.

Вільне використання творів з виплатою винагороди автору реалізується рідко: до таких випадків можливо віднести передбачені авторсько-правовими конвенціями примусові ліцензії [3], а також виконання музичних творів з виплатою винагороди автору твору.

Майнові права авторів обмежуються законодавством у часі, територіально, а також в деяких випадках — в інтересах суспільства.

Територіальність авторського права означає, що законодавство може діяти тільки на території України і не має юридичної дії за її межами. Володілець авторського права на твір охороняється законом держави від неправомірних дій, передбачених законодавством у сфері охорони і здійснення авторського права в цій країні. Що стосується подібних дій, які здійснюються в іншій країні, суб'єкт авторського права повинен діяти згідно з законами цієї держави. Укладання міжнародних конвенцій з авторського права полегшує вирішення практичних проблем, пов'язаних з територіальними обмеженнями.

Законом також встановлений визначений термін дії авторського права, який виникає з моменту створення твору і діє протягом визначеного строку після смерті автора. З проходженням певного періоду часу твори, які охороняються авторським правом, стають суспільним надбанням і становлять невід'ємну частину національного спадку.

У процесі формування авторсько-правової системи здійснювалося послідовне збільшення строку правової охорони творів. Чинним національним законодавством встановлений загальний 70-річний термін охорони творів, який починає відраховуватися з 1 січня року, слідуючого за роком смерті автора.

Актуальність багатьох робіт, особливо дослідницьких, неминуче втрачається до моменту відраховування строку. При цьому територіальне обмеження

охорони також втрачає актуальність в силу розширення дії рівного правового режиму для творів національних і зарубіжних авторів.

Дія обмежень авторських прав залежить від їх тлумачення. В законодавстві США застосовується доктрина Fair use (добросовісне використання), яка допускає вільне використання матеріалів, які охороняються авторським правом, за умови певних вимог. Такий термін застосовується лише в США, однак в деяких країнах англосаксонської правової системи використовується схожий термін — «чесна поведінка» (fair dealing).

«Добросовісне використання» допускається без отримання дозволу володільця авторських прав до тих пір, доки воно сприяє «прогресу науки і корисних мистецтв» (Конституція США п. 8 раз. 8 ст. 1), що має відмінності від видачі явної ліцензії на використання об'єкта авторських прав. Таким чином, зазначена доктрина намагається поєднати інтереси володільця авторських прав і соціальну та культурну цінність похідних творів. Деякі обмеження авторських прав при «добросовісному використанні» пояснюються необхідністю захисту свободи слова і посиланням на Першу поправку до Конституції США.

«Добросовісне використання» творів, які охороняються авторським правом, не є порушенням авторських прав, у тому числі не визнається порушенням відтворення творів (в тому числі аудіозапису) в цілях критики, коментарю, висвітлення новин, навчання (включаючи тиражування для використання в класах), викладання або для наукових досліджень.

Для визначення того, чи є «добросовісне використання» твору допустимим в конкретному випадку, враховуються такі фактори: ціль та характер такого використання, в тому числі чи є воно комерційним або некомерційним, освітнім; природа твору; величина і значення використання частини по відношенню до цілого твору; вплив «добросовісного використання» на потенціальний ринок розповсюдження і ціну твору, який охороняється.

«Добросовісне використання» неопублікованого твору також допускається з урахуванням зазначених факторів.

У законодавстві України передбачений вичерпний перелік випадків вільного використання творів. Згідно зі ст. ст. 21–25 Закону України «Про авторське право та суміжні права» (далі — Закон) [4] та ст. ст. 443–444 ЦК України допускається використання об'єктів авторського права без дозволу автора і без виплати винагороди або з виплатою винагороди, тобто передбачені дії, які не вважаються порушенням прав автора. Це так зване вільне використання твору.

Один із видів таких обмежень — репродукування твору без дозволу автора і без виплати йому винагороди (ст. 21 Закону). Під репродукуванням закон визначив «факсимільне відтворення в будь-якому розмірі (у тому числі збільшеному чи зменшеному) оригіналу письмового, іншого графічного твору або його примірника шляхом фотокопіювання або іншими подібними способами, крім запису в електронній (в тому числі цифровій), оптичній чи іншій формі, яку читає комп'ютер» (ст. 1 Закону).

Таким чином, репродукування відрізняється від копіювання і інших способів відтворення, являючи собою більш вузьке поняття.

Репродукування творів можливе в єдиному випадку без вилучення прибутку тільки в цілях розвитку бібліотечної, архівної справи, для навчальних, наукових або інших освітніх цілей. На таких же умовах можливе репродукування правомірно опублікованих творів бібліотеками і архівами для поновлення або заміни втрачених або пошкоджених примірників. Можливе також репродукування окремих статей і малооб'ємних творів на замовлення фізичних осіб в навчальних і дослідницьких цілях.

На сьогоднішній день в законодавстві більшості країн світу передбачені обмеження, на підставі яких бібліотекам дозволено відтворювати примірники творів без дозволу правовласників: для особистих цілей, робити копії для інших бібліотек, відтворювати примірники для користувачів. Інша юридична дозволеність бібліотек — передавати примірники опублікованих творів у тимчасове безоплатне користування закріплено в законодавстві країн, правова система яких розрізняє право відтворення та розповсюдження твору. В країнах, де подібне обмеження не встановлено в законодавстві, воно визнається як звичайне правило.

Спочатку визнавалось обмежене право на використання твору в особистих цілях, для цілей цитування, а також як ілюстрації освітнього процесу. Але з розвитком репродуктивного обладнання бібліотекам, архівам та іншим соціально значимим закладам були надані правомочності на відтворення творів методом репрографії та фотокопіювання.

Стаття 22 Закону передбачає репродукування бібліотеками з метою навчання і дослідницьких цілях тільки на замовлення фізичних осіб, тому репродукувати на замовлення юридичних осіб без дозволу правовласника і виплати йому винагороди неправомірно.

Відносно творів архітектури, мистецтва і фотографій, постійно розташованих в місці, відкритому для вільного доступу, допускається як їх відтворення, так і передача в ефір або повідомлення для загального відому по кабелю. Такі дії забороняються тільки у випадках, коли зображення твору є основним об'єктом відтворення, передачі або повідомлення.

Що стосується вільного використання музичних творів, не визнаються порушенням прав авторів, якщо зазначені твори були публічно використані під час офіційних та релігійних церемоній, а також похорон. Однак обсяг використання повинен бути виправданий характером таких ритуальних церемоній.

Також можливе відтворення творів для судового або адміністративного провадження в обсязі, виправданому цим провадженням (ст. 21 п. 7 Закону).

Без дозволу автора твору, виконавця або виробника фонограми, але з виплатою їм винагороди допускається відтворення в особистих цілях аудіовізуального твору або звукозапису іншого твору (ст. 25 п. 2 Закону).

Стаття 24 Закону чітко регламентує випадки вільного використання комп'ютерних програм (копіювання, модифікація та декомпіляція). При цьому вказується, що зазначені обмеження майнових прав здійснюються за умови, що вони не завдадуть шкоди нормальному використанню творів і не будуть обмежувати безпричинно законні інтереси автора.

Перелік можливих обмежень, який закріплений в ст. ст. 21–25 Закону, є вичерпним і не підлягає ні розширеному тлумаченню, ні доповненню підзаконними актами або судовою практикою.

Зазначені вилучення стосується тільки правомірно опублікованих творів. Якщо твір не доведений до загального відома або якщо таке опублікування було з порушенням законодавства, в такому випадку твір може бути використаний тільки з дозволу автора.

Поняття «оприлюднення» і «опублікування» містяться в ст. 1 Закону. Перше пов'язано з доступністю твору для загального відома, незалежно від наявності матеріального носія, а друге передбачає наявність такого матеріального носія («примірники твору») — з випуском таких матеріальних носіїв в обіг у кількості, здатній задовольнити розумні потреби публіки.

На неопубліковані твори вільне використання твору не поширюється. Стаття 21 Закону «Про авторське право та суміжні права» передбачає, що використання цитат, літературних і художніх творів, відтворення у пресі, публічне виконання чи публічне сповіщення у газетах або журналах статей можливо тільки за умови спочатку опублікування зазначених творів.

Що стосується дисертацій, які депонуються, то вони являють собою оприлюднені твори, оскільки вони доступні в бібліотеці для загального ознайомлення. Однак дисертації не можуть вважатися опублікованими творами, тому що існують в єдиному примірнику (один примірник дисертації знаходиться в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, а другий (в електронному вигляді) — в Українському інституті науково-технічної та економічної інформації) і не вважаються «випущеними в обіг... у кількості, здатній задовольнити... розумні потреби публіки...» (ст. 1 Закону).

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 7 березня 2007 р. № 423 про Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника дисертація на здобуття наукового ступеня є кваліфікаційною науковою працею і повинна бути виконана особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису або опублікованої монографії (п. 11) [5]. Тому не всі дисертації можуть розглядатися як неопубліковані твори, а тільки рукописи.

О. В. Туликов вважає, що репродукування дисертацій, які є досить значимі для цілей навчання і наук, є неправомірним, оскільки репродукування може здійснюватися тільки відносно опублікованих творів [6].

Що стосується цитування дисертацій, то воно допускається. Достатньо відмітити, що цитуватися може будь-який оприлюднений твір, а репродукуватися — тільки опублікований. Репродукування допускається лише один раз, а цитування не обмежується цими межами.

Згідно зі ст. 22 Закону на бібліотеки не може поширюватися право на надання в тимчасове безоплатне користування неопублікованих дисертацій без дозволу автора, оскільки такі примірники знаходяться поза межами цивільного обігу. А в зазначеній статті вказується, що бібліотеки мають таке право тільки у разі опублікування твору. Таким чином, в зазначених випадках пови-

нен бути укладений договір з автором, який написав дисертацію, на подальше використання його твору бібліотекою.

Слід сказати, що в законодавстві держав англосаксонської правової сім'ї, таких як Індія, Ірландія, Великобританія, Австралія і деяких інших, допускається виготовлення копій неопублікованих творів для навчальних та дослідницьких цілей.

В законодавстві деяких країн діють обмеження, які передбачають використання творів у навчальних цілях не тільки бібліотеками, а всіма суб'єктами права. Наприклад, в законодавстві Естонії, Кіпру, Камеруну, Тринідад і Тобаго передбачені обмеження, згідно з якими не є порушенням використання (яке виходить за межі простого цитування) ілюстрацій навчального процесу за допомогою публікацій, радіо- та телепередач або ж у записі звука або зображення. Відповідно норма встановлена і в Україні в ст. 23 Закону.

Статтею 22 Закону передбачено, що бібліотека чи архів можуть відтворювати твори без дозволу автора, якщо мають достатньо підстав вважати, що такий примірник буде використовуватися з метою освіти, навчання і приватного дослідження, є поодиноким випадком і не має систематичного характеру. Важко уявити, яким чином бібліотеки можуть контролювати подальше використання користувачем зазначених творів.

У законодавстві англосаксонських країн передбачені спеціальні норми, за якими встановлюються процедури і правила контролю внутрішньої документації в бібліотеках і архівах. Наприклад, в Австралії, Великобританії та Ірландії при виготовленні копії бібліотекар повинен взяти у користувача заповнену і підписану спеціальну декларацію, тільки після цього він відтворює замовлений примірник твору. Така міра контролю дозволяє виключити можливість виготовлення для одного й того ж користувача однієї і тієї копії в один і той же час, чим забезпечується баланс приватних і публічних інтересів.

Виключення та обмеження в законодавстві авторського права — важлива проблема. Дисбаланс між правами правовласників та інтересами громадян був взятий за основу дослідження Всесвітньої організації інтелектуальної власності протягом багатьох десятиріч. Існуюча міжнародна структура прав інтелектуальної власності, яка складається із виключних прав і визначених виключень і обмежень, заснована на тонкій рівновазі, і повинна в подальшому продовжуватися.

Така гнучкість повинна ґрунтуватися на загальних міжнародних принципах, які повинні виконуватися державами-членами, які можуть узгодити законодавство у сфері інтелектуальної власності до національних економічних та культурних звичаїв.

У 2001 р. в Європі була прийнята Директива ЄС «Про узгодження деяких аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві» [7]. Однак більшість країн, у тому числі держави — члени ЄС до сих пір не прийняли яких-небудь нормативних актів, а також не внесли поправки до законодавства у сфері авторського права і суміжних прав, які визначають відповідні обмеження при використанні сучасних інформаційних технологій [8].

Законодавством повинні встановлюватися межі вільного використання творів, які набувають бібліотеки безпосередньо в цифровому форматі, відтворення в цифровому форматі для інших бібліотек та архівів, переклад твору у цифрову форму, а також зазначені випадки правомірного вжитку бібліотекою технічних засобів захисту творів.

Встановлення дійсно необхідних і нових для національного законодавства обмежень, які широко визнані у світі, можливо на основі запозичення норм зазначеної Європейської директиви.

Література

1. Бернская конвенция об охране литературных и художественных произведений от 9 сентября 1886 г. // Интеллектуальная собственность : нормативно-правовые акты / под общ. ред. А. Д. Святоцкого, В. П. Петрова. — К. : Ип Юрс, 1999. — Т. 2.
2. Договір ВОІВ, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року.
3. Уваркин Г. О природе некоторых случаев ограничения авторских и смежных прав // Авторское право и смежные права. — 2006. — № 2. — С. 2–9.
4. Про авторське право та суміжні права : Закон України в ред. від 11 лип. 2001 р. № 2627-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 43. — Ст. 214.
5. Про Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника : постановка Кабінету Міністрів України від 7 берез. 2007 р. № 423.
6. Туликов А. В. Проблемы авторского права при использовании современных информационных технологий для целей образования, науки и культуры. — Режим доступа : <http://www.russianlaw.net/law/doc/a191.htm>.
7. Директива ЕС № 2001/29/ЕС от 22 мая 2001 г. о гармонизации некоторых аспектов авторского права и смежных прав в информационном обществе.
8. Глотов С. Вичерпання авторського права у цифровому середовищі // Інтелектуальна власність. — 2006. — № 3. — С. 18–24.

Анотація

Мазуренко С. В. Вільне відтворення бібліотеками об'єктів авторського права з ціллю навчання, науки та культури. — Стаття.

В національному та міжнародному законодавстві сформувалися норми інституту обмежених авторських прав, які діють протягом всього строку правової охорони. Одні з них дозволяють вільне та безплатне використання, а інші — з виплатою винагороди. Одним з видів таких обмежень є відтворення твору без дозволу автора та без виплати йому винагороди. В статті проведений аналіз правового регулювання відтворення бібліотеками екземплярів авторського права з ціллю навчання, науки та культури, а також взаємодія європейського права та національної правової системи у вказаній сфері.

Ключові слова: авторські права, правова охорона, інститут обмежених авторських прав, відтворення твору без дозволу автора.

Summary

Mazurenko S. V. Free Publishing of the Author's Rights Objects by the Libraries in the Interests of Education, Science and Culture. — Article.

In national and state legislation the norms of institution of copyright's restrictions which have functioned for a certain period of legal protection were formed. One of them allow free and gratuitous using but another — with payment of compensation. One of such kinds of restrictions is to reproduce the work without the author's permission and payment of his compensation. The legal regulation of reproduction by the libraries of the copyright work for the purpose of education science and culture as well as cooperation of European law and national legal system in given sphere are analyzed in this article.

Keywords: author's rights, legal protection, institution of copyright's restrictions, product publishing without author's agreement.